

Matela, Jiří

Přístupy k podmětu v japonském lingvistickém prostředí

In: Matela, Jiří. *Podmět v moderní japonštině*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp. 35-80

ISBN 978-80-210-8671-5; ISBN 978-80-210-8672-2 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137118>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

3 PŘÍSTUPY K PODMĚTU V JAPONSKÉM LINGVISTICKÉM PROSTŘEDÍ

Pojetí *PODMĚTU* v japonské lingvistice je do značné míry ovlivňováno podobou prostředí, v němž se analýzy a diskuse o této jazykové kategorii odehrávají. Japonské jazykovědné prostředí přitom představuje poměrně různorodé a dynamické pole, na němž se střetávají a vzájemně na sebe působí určité specifické teoreticko-metodologické rámce. Specifičnost těchto rámců či jazykovědných proudů má svá historická a ideologická pozadí, která se mohou přímo odrážet v konkrétních gramatických teoriích, mj. v teoriích vztahujících se k *PODMĚTU* v japonštině – tzv. *nihongo šugo-ron*. Postihnutí japonského lingvistického prostředí ve všech aspektech jeho komplexnosti není v možnostech této monografie, přesto považujeme za nutné alespoň stručně představit základní charakteristiky japonské lingvistiky. Tomuto účelu je věnován oddíl 3.1. Za v jistém ohledu „standardní“ pojetí větné struktury lze považovat pojetí tzv. Školní gramatiky, která je založena na vybraných teoriích směru *kokugogaku*. Tomu je stručně věnován oddíl 3.2.

Teorie podmětu v japonské lingvistice lze rozdělit do dvou polarizovaných okruhů. První zahrnuje teorie, jež kategorii *PODMĚT* shledávají pro popis struktury japonského jazyka účelnou. Jejich vybrané zástupce představíme v oddíle 3.3. V opozici k těmto teoriím existuje výrazná skupina teorií, jež koncept *PODMĚT* v popisu japonštiny pokládají za nadbytečný či přímo škodlivý. Tyto teorie někdy bývají sdružovány pod pojmem *šugo*

haiši-ron, „teorie zrušení podmětu“ (autorem tohoto pojmu je Akira Mikami), a bude jim věnován oddíl 3.4.

Cílem celé třetí kapitoly je ve spojení s kapitolou předchozí vytvořit dostatečné pozadí pro naši vlastní analýzu, která bude předmětem zbývajících částí této knihy.

3.1 Nástin japonského jazykovědného prostředí

Pro rozumné uchopení japonské jazykovědy v její komplexnosti a různorodosti je zcela nezbytné přiblížit si její historicko-společenská východiska. Moderní jazykověda se v Japonsku začíná formovat v období Meidži (1868–1912), především tedy ke konci druhé poloviny 19. století. Pro toto období je v Japonsku charakteristická všudypřítomná snaha o modernizaci všech zásadních aspektů japonské společnosti, což nutně zahrnovalo také intelektuální prostředí. Přiblížení vědeckých disciplín západnímu modelu (tedy jistá „akademická westernizace“) bylo také podnětem pro formování moderní japonské jazykovědy. Nově se rodící japonská jazykověda byla, podobně jako jiné disciplíny, výsledkem souběžného působení dvou základních faktorů – tradičních disciplín, jež si japonské prostředí kontinuálně přinášelo z období předcházejících, a západních intelektuálních vlivů, jež na japonské prostředí působily skrze západní vědce hostující na japonských institucích, skrze studium japonských badatelů na institucích západních či skrze překlady vybrané západní literatury do japonského jazyka.

Ve svém intelektuálním dědictví má japonská jazykověda především filologicky orientovanou oblast tzv. „národní nauky“, *kokugaku*, která se rozvíjela v období Edo (1603–1868) a mezi jejíž nejvýznačnější osobnosti bývají počítáni Keičů (1640–1701), Norinaga Motoori (1730–1801), Nariakira Fudžitani (1738–1779), Akira Suzuki (1764–1837) či Haruniwa Motoori (1763–1828). Předmoderní „národní nauka“ se zformovala do značné míry jako opozice vůči čínskému intelektuálnímu importu (tzv. *kangaku*) a její představitelé koncentrovali svoji pozornost především na klasické japonské literární texty, jejichž jazyk byl v období Edo již pro běžného čtenáře

z velké části nesrozumitelný. Výklad těchto textů a tím i hledání specificky japonských kulturních prvků lze pokládat za hlavní cíle badatelů *kokugaku*, a popisný aparát japonského jazyka zde byl proto vnímán především jako praktický pomocný nástroj pro výklad smyslu klasických textů.

Praktické zaměření tohoto jazykovědného přístupu se v období po restauraci Meidži promítlo především do řešení praktických otázek v souvislosti s formováním jednotného „národního jazyka“ (*kokugo*)¹, s revizí písemného systému², se sjednocováním psané a mluvené formy jazyka³, s budováním osnov jednotného školského systému apod. Snahy o vědecké podložení kroků při řešení těchto praktických otázek vyústily ve vznik disciplíny, která vešla ve známost jako *kokugogaku* 国語学 – „nauka o národním jazyce“⁴. Ve svých počátcích na přelomu 19. a 20. století měla *kokugogaku* do značné míry charakter pomocného filologického nástroje, který neměl zábrany metodologicky se vázat na jiné humanitně orientované vědní obory jako antropologie, psychologie, sociologie aj. V tom také spočívalo dědictví předmoderní *kokugaku*. K upevnění své pozice jako sebevědomé samostatné vědní disciplíny ve vztahu k japonskému jazyku pak bylo zapotřebí využít inspirace západních jazykovědných přístupů.

Vliv západní jazykovědy – *gengogaku* 言語学⁵ – na japonské intelektuální prostředí lze obzvláště silně pozorovat od 90. let 19. století, kdy byla publikována řada západních lingvistických prací v japonských překladech.⁶ Již o něco dříve však lze také zaznamenat snahy západních jazykovědců o popis japonského jazyka.⁷ Západní jazykověda, především v podobě srovnávací a historické lingvistiky, disponovala oproti *kokugogaku* především jistou ucelenou metodologií, teoreticko-filozofickým základem a pojetím JAZYKA jako objektu vědeckého zkoumání. Tím zapadala do žádoucího obrazu moderní západní vědy, a tím také mohla obohatit rodící se japonskou lingvistiku *kokugogaku*. Ke snoubení *gengogaku* a *kokugogaku* pak v jistém ohledu dochází v postavě profesora Tokijské císařské univerzity Kazutoši Uedy (1867–1937), jenž bývá považován za „prvního japonského moderního lingvistu“ (Heinrich 2012: 60). Ueda si ze svého studijního pobytu v Evropě, především pak na univerzitách v Berlíně a Lipsku, přivezl vzdělání ve srovnávací a historické lingvistice a v Japonsku se

stal jednou z hlavních hybných sil při formování standardního národního jazyka.⁸ Přelom 19. a 20. století pak s sebou ve společenském kontextu přinesl především vítězství Japonska v První čínsko-japonské válce (1894–1895) a v Rusko-japonské válce (1904–1905), jež se nesla ve znamení rostoucí sebedůvěry a nacionalistického cítění Japonců. V oblasti jazykovědy se tyto tendence projeví mj. zájmem o otázky genealogické klasifikace japonštiny.

Počátkem 20. století lze v japonském lingvistickém prostředí pozorovat jisté větvení na interně orientovanou jazykovědu, jež v mnoha ohledech vycházela z etnologické metodologie a zaměřovala se na otázky historických východisek japonského národního jazyka, a na internacionálně orientovanou jazykovědu, která se koncentrovala na popis současného stavu japonštiny (s přihlédnutím k novým západním lingvistickým teoriím), věnovala se však také zkoumání jazyků jiných. Představitelem první skupiny badatelů byl Jošio Jamada (1873–1958), jehož práce z oblasti japonské gramatiky se vyznačují zřetelným ideologickým zabarvením, které buduje představu specifičnosti a výjimečnosti japonského jazyka. V jistém protikladu k Jamadovi pak stojí jeden z Uedových žáků, Šinkiči Hašimoto (1882–1945), jež svůj popis japonského jazyka podřizuje přísně vědeckým požadavkům (I 2002: 16). O něco internacionálněji byli orientováni Uedovi žáci, kteří v paradigmatu evropské srovnávací jazykovědy rozvíjeli zkoumání jazyků východní Asie ve snaze odhalit genealogickou (a později i typologickou) příslušnost japonštiny. Mezi nejvýznamnější z nich se řadí Kjósuke Kindaiči (1882–1971), který se věnoval především zkoumání jazyka ajnu.⁹

Ve 30. letech se situace na poli japonské lingvistiky začíná poněkud měnit. Na jednu stranu se vyčerpává model srovnávací jazykovědy a vzrůstá nedůvěra vůči západním lingvistickým přístupům a kategoriím, jež tyto přístupy používají k popisu jazyků. Současně však také narůstá společenský tlak na jazykovědu, aby se více orientovala na potřeby stále výrazněji rostoucího nacionalismu. V takovém prostředí získává ideologicky vlivnou pozici *kokugogaku*. Za její vyvrcholení lze v jistém smyslu považovat práce Hašimotova žáka a nástupce na Tokijské univerzitě Motoki Tokiedy (1900–1967). Ten se vymezil proti pojetí jazyka jako statického a atomicky

segmentovatelného objektu a jako alternativu představil svoji „teorii jazyka jako procesu“ (*genko katei secu*). Tu potom rozvíjel a aplikoval na jazyk v různých jeho kulturně-sociálních manifestacích.¹⁰

V internacionálněji orientovaných jazykovědných kruzích se v tomto období objevují nové přístupy ke zkoumání jazyka inspirované sociologií, dialektologií či celostní („*gestaltově*“ pojímanou) psychologií.¹¹ Ty začínají postupně nahrazovat filologické metody historické a srovnávací lingvistiky. Na tomto místě je však nutno zmínit dopady koloniální politiky Japonska na japonskou jazykovědu. Expanze Japonska do Mandžuska, Koreje a na Tchaj-wan, která s sebou nesla také výraznou jazykovou politiku, vyvolala intenzivnější potřebu popisného aparátu současné mluvené japonštiny. Výraznou charakteristikou *kokugogaku* byla filologická koncentrace na japonštinu v jejích projevech skrze psané texty. Diachronní perspektiva zde přitom byla oproti synchronní dominantní.¹² Oproti tomu se lingvisté jako Kanae Sakuma (1888–1970) či Daizaburó Macušita (1878–1935) snažili koncentrovat na popis mluveného jazyka s větším důrazem na synchronní hledisko. Začíná se tak rozvíjet fonetika a fonologie, pozornost je výrazně věnována mj. zkoumání suprasegmentálních jevů. Pro tento nově se utvářející přístup ke zkoumání japonského jazyka se začíná objevovat označení *nihongogaku* 日本語学 – „nauka o japonském jazyce“, což na rozdíl od pojmu *kokugogaku* zasazuje japonštinu do rámce dalších světových jazyků. „Celostní“ přístup ke zkoumání jazyka, propagovaný představiteli celostní psychologie, je v Japonsku od 40. let dále podporován rozvojem obecné strukturální jazykovědy.

K výraznějšímu rozvoji směru *nihongogaku* však dochází až po 2. světové válce. Na Sakumovu snahu vytvořit popis současné japonštiny navázal v 50. letech jeho žák Akira Mikami (1903–1971), jenž představil originální teorii japonského jazyka (se zaměřením na syntax) a proslul především jako proponent tzv. „teorie zrušení podmětu“ – *šugo haiši-ron*.¹³ K dalšímu rozvoji *nihongogaku* postupně dochází v 70. letech, kdy v souvislosti s internacionalizační politikou nabývá na významu výuka japonštiny jako cizího jazyka. Zatímco *kokugogaku* se i nadále orientuje především na zkoumání japonštiny v historických perspektivách a v návaznosti na psané texty

(její didaktická rovina se přitom orientuje na japonské rodilé mluvčí¹⁴), *nihongogaku* si klade za cíl vytvořit detailní popis japonštiny jako jazykové znalosti japonského rodilého mluvčího pro potřeby její výuky nerodilým mluvčím. Klíčovou postavou se zde stává Hideo Teramura (1928–1990), který především ve své trilogii *Nihongo no šintakusu to imi* (Syntax a význam v japonštině) otevřeně deklaruje svoji snahu o vybudování popisu japonštiny jako systému znalostí rodilého mluvčího.¹⁵ Odtud také pramení označování *nihongogaku* pojmem *nihongo kidžucu bunpó* – deskriptivní gramatika japonštiny (např. Masuoka 2003; Iori 2011 aj.).

Teramurovo pojetí gramatiky jako „znalosti rodilého mluvčího“ bylo přímo inspirováno Chomského teorií generativní a transformační mluvnice, která se v Japonsku začíná rozvíjet v průběhu 60. let a na dlouhou dobu představuje hlavní orientaci lingvistiky směru *gengogaku*. Japonští generativní lingvisté jako Šigejuki Kuroda (1934–2009), Masajoši Šibatani (nar. 1944), Keiichiró Okucu (nar. 1926) nebo Susumu Kuno (nar. 1933) získávali lingvistické vzdělání většinou v USA, kde se jazykovědný generativismus rozvíjel především na materiálu angličtiny. I díky nim však postupně vznikají také studie aplikující generativistické přístupy na japonštinu a také práce, jež rámec generativní lingvistiky přesahují.¹⁶

Lze tedy shrnout, že současné jazykovědné prostředí v Japonsku představuje dynamicky se vyvíjející mozaiku, v níž se stýkají a v různé míře na sebe působí tři větší teoreticko-metodologické rámce: *kokugogaku*, *nihongogaku* a *gengogaku*. Jejich vývoj pokračuje i v současnosti, přestože detailnější mapování nejnovějších tendencí je poněkud obtížné. V západně založené lingvistice *gengogaku* získávají v posledních letech převahu přístupy moderní kognitivní lingvistiky, společensko-politický tlak na internacionalizaci vede k postupnému upadání *kokugogaku* (respektive k jejímu zpětnému splynutí s *nihongogaku*).¹⁷ V neposlední řadě je třeba poznamenat, že hranice zmíněných tří rámců jsou v praxi neostré a že kromě toho, že někteří lingvisté přirozeně působí ve více než jednom z těchto rámců, existuje i nemálo případů autorů, jejichž práce stojí naopak mimo kterýkoliv z nich.

Za obecně nejrozšířenější popis japonštiny v Japonsku je běžně považována tzv. Školní gramatika (*gakkó bunpó*), která navazuje na přístupy

kokugogaku. Jelikož Školní gramatika operuje s pojmem PODMĚT a především odpůrci tohoto konceptu v popisu japonštiny ke Školní gramatice přímo odkazují, věnujeme následující oddíl nástinu chápání konceptu PODMĚT právě ve Školní gramatice a v některých dalších teoriích, které se na *kokugogaku* váží.

3.2 Úvahy o podmětu v rámci kokugogaku

S ohledem na situaci v japonském lingvistickém prostředí, jak byla popsána v předchozím oddíle, není překvapivé, že jsou to právě přístupy *kokugogaku*, jež se staly východiskem pro formulaci japonské Školní gramatiky. Synteticky zachytit pojetí PODMĚTU ve Školní gramatice však není jednoduché, neboť Školní gramatika se projevuje především skrze spektrum učebnic japonského jazyka pro japonské školy¹⁸, jež mají většinou kolektivní autorství. Obecně je za hlavního architekta Školní gramatiky pokládán Šinkiči Hašimoto (viz např. Koike 2010). Kanaja (2002: 14, 18, 68) však vyzdvihuje také roli Fumihiko Ócukiho. Nejprve se zde tedy zaměříme právě na Ócukiho přístup k větě a roli podmětu v ní, poté uvedeme několik případů z učebnic *Kokugo* a doplníme postoj Taró Takahašiho, jenž bývá vnímán jako jeden z představitelů Školní gramatiky. Pro dokreslení přístupů k podmětu v rámci *kokugogaku* následně stručně představíme teorie Motoki Tokiedy, Minoru Watanabeho a Seidži Koikeho jako vybraných představitelů tohoto lingvistického směru.

3.2.1 Fumihiko Ócuki 大槻文彦 a Školní gramatika gakko bunpo 学校文法

Fumihiko Ócuki (1847–1928) ve své teorii gramatiky vycházel z anglicky psaných lingvistických prací, jež byly v Japonsku na konci 19. století dostupné. V mluvnici *Kó nihon bunten* (Velká japonská mluvnice) z roku 1897 předkládá následující definici věty:¹⁹

„Pravidlem je, že podmět se nachází na počátku, přísudek se nachází na konci, a spojením podmětu a přísudku vzniká věta. Pro větu je podmět a přísudek nutně zapotřebí. [...] Při povzdechu „Á“, při zavolání „Nó“, při odpovídání „Ó“, při rozkazování „Juke“, při potvrzení „Šikari“, při negování „Ina“, při zvolání jako „Cuki jo“, „Hana jo“ apod. je jedním, dvěma slovy vyjádřena jedna myšlenka a výpověď uzavřena, avšak jiné skutečnosti či mimojazykové významy zde byly zamlčeny.“ (Ócuki 1897: 252–253)

Je patrné, že Ócuki neodvozuje podmět ze struktury japonských výpovědí, ale nekriticky jej přebírá ze západních zdrojů. V příkladech výpovědí, u nichž je problematické podmět identifikovat, se uchyluje k analýze skrze aktuální elipsu. Problémem této analýzy je však určení, které konkrétní výrazy byly ve struktuře daných výpovědí zamlčeny (Koike 2010: 67). Pojetí věty a větých konstituentů je v Ócukiho gramatice celkově poněkud nedořešené.

Teorie Šinkiči Hašimota, která tvoří hlavní zdroj Školní gramatiky, je postavena na konceptu VĚTNÉHO TAKTU ^{bunsecu} 文節, tj. na formálních morfonologických jednotkách, které přibližně odpovídají konceptu FONOTAKTICKÉHO SLOVA (viz např. Hoskovec mns(a): 35). Přílišný důraz na formální rovinu pak vede k přehlížení funkčních rozdílů u určitého typu konstrukcí. To je také různými autory vnímáno jako jeden z hlavních nedostatků Školní gramatiky. Učebnice *Kokugo* pro nižší střední školy pak ponechává nedořešené především rozdíly ve funkcích partikulí *wa* a *ga*. Nodži (2011: 93) označuje výrazy *sora wa* i *sora ga* ve (2) shodně za PODMĚT ^{s u g o} 主語.

(2) A *Sora wa aoi.* (sora = obloha; wa = TOP; aoi = modrý.NPST)

B *Sora ga aoi.* (sora = obloha; ga = NOM; aoi = modrý.NPST)

Obloha je modrá.

Vztah výrazů *sora wa* / *sora ga* k výrazu *aoi* je popsán jako vztah podmětu a přísudku: „Jak „*sora wa*“ ve větě A, tak i „*sora ga*“ ve větě B jsou považovány za podmět, jenž odpovídá prvku *kdo*, *co*. V japonštině však rozlišujeme situace, v nichž za podmět bereme „*sora wa*“, a situace, v nichž za podmět bereme „*sora ga*.““ (Nodži 2011: 93) Funkční specifika konstrukcí [NP *wa*]

a [NP *ga*] jsou ponechána bez výkladu také co do vztahu k různým typům přísudku. Ve (3) jsou věty C a D tvořeny jmenným přísudkem se sponou, věty E a F pak přísudkem slovesným:

- (3) C *Kudžira wa honjúrui da.* (*kudžira* = velryba; *wa* = TOP; *ga* = NOM;
 D *Kudžira ga honjúrui da.* *honjúrui* = savec; *da* = COP)
 Velryba je savec.
- E *Merosu wa gekido-šita.*²⁰ (*Merosu* = Melos; *wa* = TOP; *ga* = NOM;
 F *Merosu ga gekido-šita.* *gekido-šita* = zuří.PST)
 Melos se rozhněval.

I v případě (3) jsou výrazy *kudžira wa*, *kudžira ga*, *Merosu wa* a *Merosu ga* shodně klasifikovány jako podmět. Zde prezentovaná Školní gramatika však nezavádí pojem VĚTNÝ ČLEN, zůstává postavena na vztazích VĚTNÝCH TAKTŮ. Podmět je potom definován jako větný takt, jenž odpovídá prvku *nani ga*, tj. [co NOM]. Přísudek je definován jako větný takt, jenž odpovídá prvku *dó suru* (co dělá), *donna da* (jaké je), *nani da* (co je), případně *aru* (je [někde]). Takovýto přístup k podmětu, přísudku a základní větné struktuře se nemění ani v případě učebních materiálů, které kromě VĚTNÝCH TAKTŮ pojem VĚTNÝ ČLEN bun no seibun 文の成分 zavádějí:

[Větný člen]

Zkusme se zamyslet nad tím, jaké funkce mají větné takty při sestavování vět. Ve větách jako

- Hana ga saita.* Kytky rozkvetly.
Hana wa ucukušii. Kytky jsou krásné.
Wataši wa čúgakusei da. Já jsem středoškolák.
Cukue ga aru. Je tu stůl.

říkáme výrazům „*hana ga*“, „*hana wa*“, „*wataši wa*“, „*cukue ga*“ **podmět**, výrazům „*saita*“ (kvete.PST), „*ucukušii*“ (krásný.NPST), „*čúgakusei da*“ (středoškolák COP), „*aru*“ (je.NPST) pak říkáme **přísudek**. Nejzákladnější věta takto získává formu z podmětu a přísudku. Hovoříme-li

o vztahu větného taktu k větnému taktu při utváření věty, nazýváme jej **vztahem podmětu a přísudku**.²¹

Vztah podmětu a přísudku pokládá za základní také lingvista Taró Takahaši (1927–2006). Ten definuje podmět primárně na základě informační struktury:

„Pro vznikající větu jsou podmět a přísudek částmi, které tvoří její opěrnou kostru. Podmět představuje to, o čem věta vypovídá, přísudek vypovídá o tom, co podmět představuje. Podmět je obvykle tvořen „~ *ga*“, „~ *wa*“ nebo *holou* formou.

a) *Hi ga šizumu.*

slunce NOM ponoří se.NPST.

Slunce zapadá.

b) *Umi wa aoi.*

moře TOP modrý.NPST.

Moře je modré.

c) *Anata ita no.*

ty je.PST NMZ.

Takže ty tu jsi.

Přísudek je predikující částí, která vyjadřuje větnou modalitu²², a tím plní ústřední funkci.“ (Takahaši 2005: 9)

Takahaši však jako větný člen uznává také VĚTNÉ TÉMA ^{daimokugo} 題目語, jež charakterizuje jako prvek, který má „nepřímý vztah“ k přísudku. Na konkrétních příkladech dále Takahaši ilustruje různé funkce podmětu a větného tématu. Pro Takahašiho však, stejně jako pro Školní gramatiku, jak je prezentovaná v učebnicích *Kokugo*, platí, že rozdílné formy – [NP *wa*], [NP *ga*], [NP $\emptyset$] – jsou v určitém vztahu k přísudku klasifikovány jako jeden a tentýž prvek – PODMĚT (*šugo*). Právě tato skutečnost činí z tohoto pojetí PODMĚTU v rámci *kokugogaku* objekt kritiky.

3.2.2 Motoki Tokieda 時枝誠記

Tokieda (2007)²³ analyzuje stavbu japonské věty na pozadí svého originálního pojetí jazyka jako procesu vyjadřování se jazykového subjektu – mluvčího – k objektům, jevům a stavům mimojazykové reality. Pro Tokiedovu teorii je emblematickým dělení výrazů na 詞 ^{si} – autosémantická slova s ob-

jektivizovaným obsahem, jenž u mluvčího prošel procesem konceptualizace, a 辞 – synsémantická slova, jejichž obsah je přímým vyjádřením subjektivity mluvčího²⁴. Věta je pak tvořena postupným vrstvením těchto objektivních a subjektivních výrazů, přičemž vzniká tzv. „matrjošková struktura“ (*irekogata kózó*)²⁵: *ši* se spojuje s *dži*, váží na sebe další *ši* a dílčí celky jsou dále postupně „obalovány“ funkcemi subjektivních *dži*. Finální podoba věty je sjednocena funkcí koncového *dži*, které může být formálně realizováno (např. jako spona či jako koncová partikule), může však také nabývat podoby „nulového znaku“ (např. ve větách, v nichž je posledním výrazem finitní tvar slovesa). Takovéto pojetí gramatiky sice na pohled působí elegantně, ale jak poukazuje např. Fiala (2011), pro zavádění různých expletivních prvků a akcentuaci subjektivní povahy usouvztažňovacích jednotek je dlouhodobě neudržitelná.

Tokieda chápe PODMĚT v sémantickém smyslu, tedy jako subjekt děje či stavu vyjadřovaného přísudkem. V rámci jeho pojetí větné struktury pak podmět nestojí v opozici k přísudku, nýbrž je v přísudku od počátku obsažen. Vydělení podmětu z přísudku se může realizovat pomocí podmětového pádu (*šugokaku*), který je vyjádřen partikulí *ga* (Tokieda 2007: 104), např. v rámci kolokace (4a). Podmět však může také jako morfém zůstat nevydělenou součástí predikativu, např. ve (4b)²⁶:

(4) a) *Ki ga nagai.*

mysl NOM dlouhý.NPST.

Je trpělivý.

b) *Medacu.*²⁷

vyčnívá.NPST.

Vyčnívá.

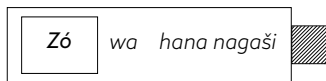
c) *Zó wa hana nagaši.*

slon TOP nos dlouhý.NPST.

Sloni mají dlouhé choboty.

Tokieda kromě pádů jmenných výrazů zavádí i „pád přísudkový“ (*džucugokaku*), jenž se týká všech predikativů v přísudkové pozici, tedy také např. výrazu *nagaši* ve (4c). Spojení *hana nagaši* jako ucelené *ši* disponuje přísudkovým pádem, výraz *hana* v něm pak pádem podmětovým. Současně je

celek *Zó wa hana nagaši*. taktéž vybaven přísudkovým pádem, neboť výraz *zó* jako *ši* je „obalen“ funkcí výrazu *hana nagaši*.

Obr. 1: Příklad větné analýzy skrze tzv. „matrjoškovou strukturu.“

Podmět (tj. substantivum v „podmětovém pádu“) u Tokiedy není vymezen formálně, nýbrž sémanticky. Není tedy výlučně vázán na partikuli *ga*, která může v závislosti na sémantice predikativu být také vyjádřením „předmětového pádu“ (*taišógokaku*), a tedy větného členu předmět (*taišógo*). Týká se to konstrukcí s různými predikativy, jejichž sémantika se váže na smyslové či emoční stavy, např. (5b), (5c) či (5d):

(5) a) *Kawa ga fukai*.

řeka NOM hluboký.NPST.

Řeka je hluboká.

b) *Mizu ga hoši*.

voda NOM chtěný.NPST.

Chci vodu.

c) *Haha ga koiši*.

matka NOM touží.po.NPST.

Stýská se mi po mamince.

d) *Kane ga kikoeru*.

zvon NOM je.slyšet.NPST.

Je slyšet zvon.

V příkladu (5a) je výraz *kawa* (řeka) subjektem stavu *fukai* (hluboký), proto je v něm partikule *ga* vyjádřením podmětového pádu. V následujících příkladech je však subjektem pocitu chtění (5b), subjektem pocitu osamělosti a tužby po matce (5c) a subjektem vnímajícím zvuk zvonu (5d) vždy mluvčí, přestože výraz, kterým by mluvčí sám k sobě odkazoval, v daných větách realizován není – je vždy obsažen v přísudku. Výrazy *mizu* (v 5b), *haha* (v 5c) a *kane* (v 5d) pak Tokieda klasifikuje jako stimuly, respektive objekty, k nimž se predikativem vyjádřený stav či vlastnost váže. Partikuli *ga* v příkladech (5b), (5c) a (5d) tak Tokieda klasifikuje jako vyjádření předmětového pádu a výrazy *mizu ga* (v 5b), *haha ga* (v 5c) a *kane ga* (v 5d) shodně jako předmět.

I v Tokiedově přístupu tedy narážíme na pojetí PODMĚTU, jež v konečném důsledku neřeší skutečnost, že vztah formy a obsahu (funkce) není 1 : 1. Jeden syntaktický prvek, podmět (*šugo*), může být vyjadřován různými formami (např. pomocí partikulí *ga*, *wa*, $\emptyset$). A naopak, jedna jazyková forma, partikule *ga*, může být vyjádřením různých syntaktických prvků (podmět, předmět). Pojetí věty, která nevzniká spojením (či juxta pozicí) podmětu a přísudku, nýbrž postupným vrstvením pojmenovávacích a usouvztažňovacích jednotek, a sjednocuje a uzavírá se pomocí predikace (*čindžucu*), respektive s přispěním výrazu vybaveného predikační funkcí, sdílí Tokieda také s Minoru Watanabem.

3.2.3 Minoru Watanabe 渡辺実

Watanabe (1974, 1996, 1997) s podmětem jako větným členem přirozeně operuje v rámci svého originálního modelu vícevrstvé analýzy věty. Watanabeho vícevrstvá analýza je však odlišná od přístupu, který jsme představili v části 2.5.1, a podobně jako analýza Tokiedova se zakládá na pojetí postupného rozvíjení a sjednocování pojmenovávacích a usouvztažňovacích jednotek do vyšších syntaktických celků s přispěním několika specifických syntaktických funkcí (*kóbunteki šokunó*). V duchu myšlenek rozvíjených např. Jošio Jamadou se Minoru Watanabe snaží především vyřešit otázku toho, jaké funkce se podílejí na vzniku věty jako uzavřeného syntaktického celku. Detailní charakteristiky různých větných členů jsou pro něj spíše sekundární. K podmětu (*šugo*) v tomto kontextu přistupuje jako k prvku, jenž spoluutváří propoziční složku věty. Vychází přitom z obecného (Školní gramatikou nastoleného) pojetí podmětu. Funkci partikule *ga* chápe jako funkci propoziční (*džodžucu no šokunó*), na rozdíl od funkce predikační (*čindžucu no šokunó*), kterou disponují např. koncové partikule a která má hlavní větovorný potenciál.

(6) a) *Zaimoku no okiba ga mieru.*

dříví GEN úložiště NOM je vidět.NPST.

Vidím úložiště dřeva.

b) *hana ga saku hi*

kytky NOM kvete.NPST den

den, kdy kvetou kytky

c) *Hana ga saku jo.*

kytky NOM kvete.NPST SFP.

Kytky opravdu kvetou.

(převzato z Watanabe 1974: 25)

V případě (6a) plní partikule *ga*, stejně jako partikule *no*, propoziční funkci, neboť obě usouvztažňují pojmenovávací jednotky *zaimoku*, *okiba* a *mieru*. Tutéž funkci plní partikule *ga* v rámci přívlastkové konstrukce v (6b) a v (6c). Rozdíl mezi případy (6b) a (6c) spočívá v tom, že zatímco (6c) je vybaveno koncovou partikulí *jo*, která má predikační funkci, konstrukce v (6b) predikační funkcí vybavena není. (6c) je díky predikační funkci větou, (6b) nikoliv. „Třebaže podmět a ostatní prvky jsou konstituenty, jež rozvíjejí propozici, nejedná se o něco, co by propozici uzavíralo. Kromě přísudku žádný jiný propozici sjednocující konstituent není.“ (Watanabe 1974: 26) V rámci propoziční funkce pak Watanabe rozlišuje prvky, jež mají funkci propozici rozvíjet (*tendžo no šokunó*), a prvky, jež mají funkci propozici sjednocovat (*tódžo no šokunó*). V příkladech (6) by mezi první skupinu patřily partikule *ga* a *no*, mezi druhou skupinu slovesa *mieru* a *saku*. Podmět a přísudek podle Watanabeho neutváří větu, nýbrž pouze propoziční obsah. Watanabeho hlavním cílem je tedy poukázat na skutečnost, že věta v japonštině není utvářena jednoduše spojením podmětu a přísudku, jak tvrdil např. Fumihiko Ócuki (viz 3.2.1).

Podmět v rámci propozičního obsahu je ve vztahu k přísudku podle Watanabeho pouze „nominativním adverbálním konstituentem“ (*šukaku ren'jó seibun*).²⁸ Nominativní adverbální rozvití přísudku je sice ze všech rozvití nejdůležitější, adverbální rozvití samotné je však v rámci větné struktury na stejné úrovni jako rozvití adnominální – spoluutváří propoziční obsah. V tom, že podmětu nepřisuzuje výlučnou větotvornou roli ani výjimečnou pozici oproti jiným rozvíjejícím jmenným členům, se Watanabeho pojetí shoduje s pojetím Mikamiho (viz 3.4) nebo Koikeho (viz 3.2.4).

K bližší charakteristice PODMĚTU v rámci propozičního obsahu přistupuje Watanabe (1997) nikoliv z perspektivy čistě syntaktické, nýbrž z perspektivy klasické logiky. Typickým příkladem propozice je zde spojení subjektu

cí různých výrazových prostředků (např. partikule *wa* v (7b) či partikule *ga* v (7c)), Watanabe explicitně neřeší. V jeho výkladu syntaktické struktury japonské věty rovněž nejsou zastoupeny některé problematictější jevy, na něž poukážeme v dalších částech této knihy.

3.2.4 Seidži Koike 小池清治

Seidži Koike (nar. 1941) své práce sice sám zasazuje do rámce *nihongogaku*, charakter jeho přístupu k japonštině má však výrazné rysy *kokugogaku*. Do značné míry jej lze vnímat jako lingvistu na pomezí obou rámců. V pojetí věty navazuje na Watanabeho a některé další představitele *kokugogaku*, kteří rozvíjeli koncept *čindžucu* vytvořený Jošio Jamadou. Stejně jako Watanabe či Tokieda i Koike řeší otázku kompletace a uzavření věty v japonštině, a stejně jako autoři dřívějších teorií zde shledává klíčovou právě roli *čindžucu*. Koike však *čindžucu* nespojuje s výrazy tvořenými segmentálními prvky (fonémy, slabikami), nýbrž s větnou intonací, tj. suprasegmentálním prvkem, jenž při zachování téhož výrazového obsazení i syntaktického usouvztažnění může rozlišit významy různých výpovědí. Důrazem na roli intonace se Koikeho pojetí věty podobá funkčně strukturálnímu pojetí Hoskovcovu (Hoskovec 2010: 191). Hoskovec však přísně rozlišuje mezi VĚTOU a VÝPOVĚDÍ, přičemž větě (kromě intonační kontury) přisuzuje také jistou vnitřní syntaktickou strukturu s přísudkem jako vrcholem závislostní hierarchie. Oproti tomu Koike, podobně jako většina japonských lingvistů, rozdíl mezi „větnými“ a „nevětnými“ výpověďmi nečiní a své pojetí věty konstruuje tak, aby bylo aplikovatelné i na tzv. jednoslovné věty ^{1c1gobun}一語文, tj. eliptické i neeliptické výpovědi s jediným výrazem, který nemusí mít nutně povahu přísudku.³⁰ Jednoslovná věta je tvořena jedním slovem (výrazem tvořeným segmentálními prvky), které představuje propoziční část (*džodžucu*), respektive propoziční obsah (*džodžucu naijó*), a intonací, která dodává jednoznačný predikační prvek, jímž daná výpověď získává konkrétní „význam“³¹ a uzavřenou podobu.³²

Stejně jako Watanabe vidí i Koike PODMĚT pouze jako jednu ze složek propoziční části věty, nikoliv jako nutný předpoklad pro vznik věty jako takové. Koike se však nechal inspirovat studiemi Jošio Jamady či Akira Mikamiho, které se zabývají funkčními rozdíly mezi partikulemi *wa* a *ga*, a proto v rámci větných členů striktně rozlišuje mezi TÉMATEM a PODMĚTEM. Vychází přitom z funkcí zmíněných dvou partikulí v určitých typech větných konstrukcí. Tzv. tematická větná stavba (*daiseicu kóbun*) je v základu bezpříznakově tvořena pomocí tématu ^{daimoku} 題目 – [NP *wa*] – a komentáře ^{kaiseicu} 解説 – [NP COP]. Oproti tomu tzv. rematická větná stavba (*džodžucu kóbun*) je založena na existenci přísudku a na něj vázaných adverbálních a jmenných doplnění. Případná jmenná doplnění – komplementy ^{hosokugo} 補足語 – mají z hlediska informační struktury vesměs rematickou povahu a bývají tvořeny spojením NP a pádové partikule ^{kakudžosi} 格助詞. Pádové partikule vyjadřují pády, jež jsou „významovými vztahy mezi substantivy a slovesy“ (Koike 2010: 102). Jedním z těchto pádů je i nominativ (*šukaku*). Pro Koikeho je potom PODMĚT (*šugo*) zkratkovým označením nominativního komplementu (*šukaku hosokugo*) (Koike 2010: 117).

Koike tedy rozlišuje mezi [NP *wa*] a [NP *ga*]. Pouze druhý zmíněný výraz přitom může být podmětem (v závislosti na typu větné stavby, v níž se vyskytuje). [NP *wa*] může vyjadřovat podmět pouze jako výsledek topikalizace (*daimokuka*), což je pro Koikeho jistý typ transformační operace, při níž se „nějaká skutečnost, která se může stát předmětem hovoru, vybere z rematické větné stavby a umístí se někam na začátek ve tvaru [... *wa*].“ (Koike 2010: 105). Takto topikalizovat lze přirozeně i nominativní komplementy.

Pojetí podmětu (nominativního komplementu) jako větného členu má přitom u Koikeho ještě jednu motivaci – vnímání rozdílů ve funkci výrazu [NP *ga*] v rámci přívlaskových konstrukcí a ve vazbě na přísudek věty (viz též (4b) a (4c) v 3.2.2):

(8) a) *Kaze ga fuku.*

vítr NOM fouká.NPST.

Fouká vítr.

b) *Kaze ga fuku hi.*

vítr NOM fouká.NPST den.

Den, kdy fouká vítr.

Koike (1994: 130) poukazuje na nutnost rozlišovat mezi syntaktickou funkcí výrazu *kaze ga* v příkladu (8a) a stejným výrazem v příkladu (8b). Zátímco v příkladu (8a) je tento výraz větným členem podmět, neboť rozvíjí přísudek (sloveso *fuku* v „koncovém tvaru“), a podílí se tak na skladbě věty, v příkladu (8b) je výraz *kaze ga* pouze „konstituentním elementem“ (*bun no seibunso*), neboť se váže na predikativ *fuku* v jeho „adnominálním tvaru“³³, a podílí se tak pouze na tvorbě přívláskové klauze. Výraz *kaze ga* v (8a) může být topikalizován, tj. nahrazen výrazem *kaze wa*, výraz *kaze ga* v (8b) nikoliv. Oproti tomu výraz *kaze ga* v (8b) může být nahrazen výrazem *kaze no*, tentýž výraz v (8a) nikoliv. Koike aplikuje v jistém ohledu „objektivistické“ sémantické hledisko, a klasifikaci nominativu tak neomezuje na jeden výrazový prostředek.

- (9) a) *me ga ókina hito*
 b) *me no ókina hito*
 oči NOM velký člověk
 člověk s velkýma očima

[NP *ga*] v (8a), (8b) i (9a) je vyjádřením nominativu. Stejně tak i výraz [NP *no*] v (9b). Pouze *kaze ga* v (8a) je však pro Koikeho podmět.

Sémantický přístup k pádům má u Koikeho své důsledky. Z hlediska obsahového lze rozlišovat „různé podměty“, kromě konatele také subjekt stavu (*džótaišu*), subjekt existence (*sonzaišu*), kauzátor (*šiekišu*) aj.³⁴ Koikeho pojetí větných členů také díky důrazu na sémantiku vykazuje ve srovnání např. s Tokiedovým přístupem menší míru abstrakce. Výrazu [NP *ga*] mimo přívláskové konstrukce tak kromě podmětového pádu přisuzuje (v závislosti na typu řídicího predikativu) také funkci blížící se Tokiedovu předmětovému pádu. Případy typu (10a) klasifikuje jako „předmětný subjekt“ (*taišóšu*), (10b) jako „potenciální předmět“ (*kanó taišógo*).

- (10) a) *Mizu ga nomitai.*
 voda NOM pije.DEZ.NPST.
 Chci se napít vody.
 b) *Mizu ga nomeru.*
 voda NOM může.pít.NPST.
 Mohu se napít vody.

Lze shrnout, že PODMĚT je pro Koikeho nominativní komplement přísudkového predikativu, přičemž nominativ je zde nutno chápat jako vyjádření sémantického subjektu. Tento podmět není řídicím prvkem přísudku, a tedy ani nutným předpokladem pro vznik věty. Koikeho pojetí podmětu nikoliv jako řídicího prvku věty, nýbrž jako skladebného prvku propozičního obsahu, jenž je syntakticky na stejné rovině jako jiná jmenná doplnění, se tak výrazně liší od pojetí některých japonských lingvistů, kteří obhajují nutnost specifické kategorie PODMĚT pro popis větné struktury v japonštině.

3.3 Teorie o potřebnosti podmětu

S ohledem na rozšíření a ideologickou sílu teorie univerzální gramatiky ve světové jazykovědě není překvapivé, že i v oblasti analýz japonského jazyka narážíme na snahy identifikovat PODMĚT jako samozřejmou součást deskriptivního aparátu. Řada těchto snah vychází od osobností, jež získaly lingvistické vzdělání v USA a své práce zakládají na teoreticko-metodologických východiscích generativní a transformační mluvnice. V následující části proto jako první stručně představíme přístupy Susumu Kuna (nar. 1933) a Masajoši Šibataniho (nar. 1944), které se ke generativismu otevřeně hlásí. Následně představíme několik dalších vybraných teorií z odlišných rámců, jež prosazují potřebnost kategorie PODMĚT pro popis japonského jazyka.³⁵

3.3.1 Generativisticky orientované teorie

Kuno (1973) vychází ze srovnávání japonštiny s angličtinou³⁶ a podobně jako např. Šibatani (1985) využívá jako argument pro podmět konstrukcí s výrazem *džibun*, který klasifikuje jako zvrtné zájmeno. Poukazuje na skutečnost, že v případech jako (11) se *džibun* referenčně váže k výrazu s partikulí *wa*:

(11) a) *Taró wa Džiró o džibun no ie de korošita.*

Taró TOP Džiró ACC sám GEN dům LOC zabije.PST.

Taró zabil Džiróa ve svém domě.

b) *Džiró wa Taró ni džibun no ie de korosareta.*

Džiró TOP Taró DAT sám GEN dům LOC zabije.PASS.PST.

Džiró byl zabit Taróem ve svém domě.

Kuno uznává větný člen podmět i větný člen téma a představuje některé transformační operace, které vedou ke specifickému morfologickému vyjádření těchto větných členů při transformaci určitých prvků z předpokládané hloubkové struktury věty. Kromě topikalizace (*šudaika*)³⁷ uvádí také operaci „zpodmětnění“ (*šugoka*), při které je [NP *no*] v iniciální pozici transformována na [NP *ga*] a stává se podmětem věty (Kuno 1973: 41):³⁸

(12) *Taró no otósan ga šinda.*

Taró GEN otec NOM země.PST.

Taróův otec zemřel.

→

Taró ga otósan ga šinda.

Taró NOM otec NOM země.PST.

To Taróův otec zemřel.

Topikalizace může podobně jako zpodmětnění změnit prvek [NP *no*] na [NP *wa*]. V tomto ohledu má Kuno svým pojetím hloubkové a povrchové struktury věty blízko k teorii Akira Mikamiho (viz 3.4).

Kuno však především rozvíjí svůj funkční přístup k jazyku, když zavádí dvě různé funkce pro partikuli *wa* a tři různé funkce pro partikuli *ga* (Kuno 1973: 27–28):

(13) a) *Taró wa gakusei desu.*

Taró TOP student COP.NPST.

Taró je student.

b) *Ame wa futte imasu ga, juki wa futte imasen.*

děšť TOP padá.AVF je(AUX).NPST ale, sníh TOP padá.AVF je(AUX).NEG.NPST.

Pršet prší, sníh ale nepadá.

c) *Ame ga futte imasu.*

děšť NOM padá.AVF je(AUX).NPST.

Prší.

d) *Boku wa Hanako ga suki da.*

já TOP Hanako NOM oblíbený COP.NPST.

Já mám rád Hanako.

e) *Taró ga gakusei desu.*

Taró NOM student COP.NPST.

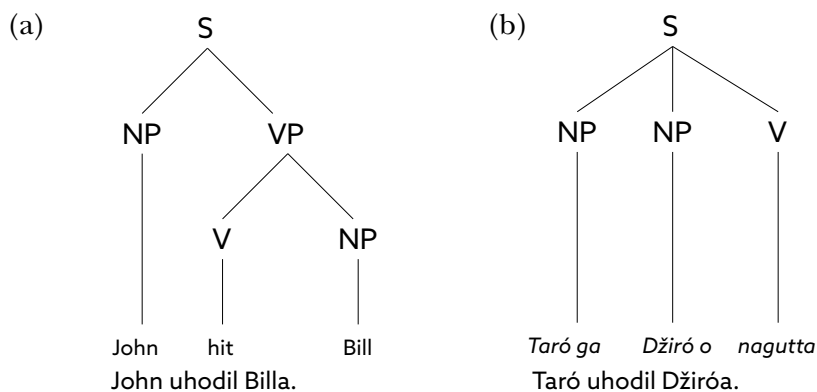
To Taró je student.

Partikule *wa* má funkci vyjadřovat téma ^{sudai} 主題, např. v (13a), a funkci vyjadřovat kontrast ^{taiso} 対照, např. v (13b), partikule *ga* má funkci vyjadřovat neutrální deskripci ^{cūricudžucu} 中立叙述, např. v (13c), dále funkci vyjadřovat objektový pád ^{mokutekikaku} 目的格, např. v (13d), a funkci vyjadřovat tzv. exhaustivní deskripci ^{sóki} 総記, např. v (13e). V klasifikaci výrazu [NP *ga*] jako objektového pádu se Kuno vymezuje proti „většině deskriptivistických přístupů k japonské gramatice“ (Kuno 1973: 48), které daný prvek klasifikují jako podmět, a v podstatě se tak shoduje s Motoki Tokiedou (viz 3.2.2). Funkci neutrální deskripce Kuno podmiňuje přísudkovou sémantikou akce, existence či dočasného stavu. V případě, že přísudek vyjadřuje konstantní stav či navyklou akci, je [NP *ga*] interpretována pouze jako exhaustivní deskripce. Pojem „exhaustivní deskripce“, který Kuno zavádí, má přibližně význam „ze všech entit, jež jsou tématem hovoru, pouze/právě pro X platí, že Y“ (kde X = [NP *ga*] a Y = přísudek). Podmět zde není nutně dáván do souvislostí pouze s neutrální či exhaustivní deskripcí. Roli podmětu v Kunově aparátu může plnit i téma.

Kunovy pokusy o vyřešení otázky specifických konstrukcí typu [NP *ga* NP COP] skrze zavedení konceptu exhaustivní deskripce, podobně jako důraz na funkční hledisko a zkoumání jazykových funkcí a forem ve větších textových celcích, si získaly vesměs pozitivní ohlasy. Zatíženost koncepty generativistického aparátu a některé kontradikce (např. že téma může plnit roli podmětu aj.) však činí Kunovu teorii v mnoha ohledech nadále problematickou.

Masajoši Šibatani také vychází z generativistických teorií větné stavby a v souvislosti s řešením otázky PODMĚTU v japonštině je patrně nejvíce citována jeho studie *Šugo purototaiipu-ron* (Prototypová teorie podmětu) z roku

1985. V té nejprve reaguje na knihu Akira Mikamiho *Zó wa hana ga nagai* (Sloni mají dlouhé choboty) a jeho pojetí vztahů všech jmenných doplňků k přísudku jako rovnocenných (viz 3.4). Mikamiho pojetí větné struktury vykládá Šibatani generativisticky, tj. jako strukturu v tzv. „nekonfiguračních jazycích“, kdy věta (S) přímým vztahem řídí jak různá jmenná doplňky (NP), tak i sloveso (V). Současně klade otázku, zda japonština nepatří spíše mezi tzv. „konfigurační jazyky“, v nichž věta (S) přímým vztahem řídí slovesnou frázi (VP) a jednu jmennou frázi (NP), tj. podmět.³⁹ Otázka PODMĚTU je tedy pro Šibataniho především otázkou klasifikace japonštiny v kategoriích konfigurační vs. nekonfigurační jazyk.

Obr. 2: Schéma větné struktury v konfiguračních (a) a nekonfiguračních (b) jazycích podle Šibataniho (1985: 13)

Šibatani podmět v japonštině spatřuje na základě ryze syntaktických kritérií a předkládá jeho následujících osm specifických charakteristik (Šibatani 1985: 8):

(14)

1. Je označen nominativní partikulí *ga*.
2. V základním slovním pořádku se vyskytuje na začátku věty.
3. Vyvolává transformaci do uctivého tvaru.⁴⁰
4. Funguje jako antecedent zvrátneho zájmena.

5. V souřadných souvětích se realizuje jako $\emptyset$ či funguje jako antecedent $\emptyset$.
6. Je-li v podřadných souvětích ve vedlejší větě vyžadována konstrukce s koreferenční NP (ve vztahu k NP ve větě hlavní), je ve vedlejší větě realizován jako $\emptyset$.
7. Přípouští záměnu partikulí *no* a *ga*.
8. V jeho pozici se vyskytují arbitrární nulová zájmena.⁴¹

Zvratným zájmenem v bodě 4. je myšlen výraz *džibun*, jedná se tedy o stejný argument, jaký podává Kuno (viz (11) výše). Záměna partikulí *no* a *ga* v bodě 7. se týká konstrukcí, jež vyjadřují posesivní význam, tedy opět podobný argument, jaký podává Kuno (viz příklad (12) výše).

S ohledem na textovou realitu nicméně Šibatani uznává, že existují případy, kdy charakteristiky určitého prvku jsou v souladu s některými charakteristikami podmětu (tak, jak jsou nastíněny výše), avšak současně v rozporu s jinými. Např. v (15) je výraz *wakaru* (rozumí) v hloubkové struktuře transformován do uctivého perifrastického tvaru *o-wakari ni naru*.

(15) *sensei ni eigo ga o-wakari ni naru (koto)*⁴²

učitel DAT angličtina NOM HON.rozumí.AVF DAT nastane.NPST (věc)

(to, že) pan učitel rozumí anglicky

Tuto transformaci (viz bod 3. ve (14)) však nevyvolává výraz s nominativní partikulí *ga*, nýbrž výraz s partikulí *ni*, neboť objektem uctivosti je zde učitel, nikoliv angličtina. Z hlediska Šibataniho syntaktických specifik japonského podmětu tak zde jsou v konfliktu body 1. a 3. Podobné konflikty charakteristik lze pozorovat i u jiných konstrukcí. Šibatani tento problém řeší tak, že svých osm syntaktických specifik přisuzuje podmětovému prototypu. Odkazuje přitom na teorie prototypového pojetí kategorií, jak je prezentují autoři jako Eleonor Rosch či Paul Kay.⁴³ Kategorie PODMĚT a PŘEDMĚT jsou prototypovými kategoriemi bez ostrých hranic. Výrazy, jež vykazují všechny syntaktické charakteristiky podmětu, jsou příkladem „prototypického podmětu“. Oproti tomu výrazy jako *sensei ni* v (15) taktéž spadají

do kategorie *PODMĚT*, avšak v určitých ohledech se od prototypu vzdalují. Podobně prototypovou strukturu má potom i kategorie *PŘEDMĚT*, jejíž méně prototypické členy, např. výrazy, jež mají formu [NP *ga*] a jsou např. Tokiedou klasifikovány jako případy „předmětového pádu“ (viz 3.2.2), jsou v určitém ohledu blíže podmětu, a tedy vzdálené prototypickému předmětu (který má běžně formu [NP *o*]).

Pro Kunův a Šibataniho přístupy k podmětu do značné míry platí to, na co jsme poukázali u Falkova výčtu charakteristik podmětu v oddíle 2.5. Jejich ukotvení v teoreticko-metodologickém rámci generativní a transformační mluvnice v určitém ohledu předurčuje určité klíčové body, např. pojetí hloubkové a povrchové struktury, formální transformace, univerzalistické pojetí kategorií jako *ZVRATNÉ ZÁJMENO* aj. Závislost na teorii univerzální gramatiky však především v jistém smyslu nutí tyto autory *PODMĚT* v japonštině vidět či hledat. To je také hlavním předmětem kritiky ze strany autorů, kteří potřebu *PODMĚTU* pro popis japonštiny odmítají. Některé z nich zmíníme v oddíle 3.4.

3.3.2 Jošio Nitta 仁田義雄

V kontextu teorií potřebnosti podmětu v japonštině lze najít také teorie, jež nejsou součástí generativistického rámce. Jošio Nitta (nar. 1946), který se dlouhodobě věnuje tématu modality v japonštině, ve své knize *Nihongo bunpó kenkjú džosecu – Nihongo no kidžucu bunpó o mezašite* (Úvod do studia gramatiky japonštiny – K deskriptivní gramatice japonštiny)⁴⁴ z roku 1997 dává *PODMĚT* do souvislostí s jevy, jež překračují rámec klauze. Jeho pojetí *PODMĚTU* má dvě základní charakteristiky: pojetí podmětu jako relativně prominentního prvku (ve vztahu k ostatním jmenným doplněním) a centrální pozici přísudku. Přísudek je ústředním prvkem, který podle svého sémantického charakteru vyžaduje určitý minimální počet jmenných doplnění. V rámci takto pojímané valence je podmět oproti zbývajícím doplněním vybaven následujícími specifiky:

(16)

1. Vymezení osoby modalitou;
2. Existence propozičních modifikátorů i koncových tvarů cílených na podmět;
3. Jevy týkající se slovesného rodu.

Ve výkladu níže se zaměříme na první dva body.

Podobně jako jiní představitelé rámce *nihongogaku* analyzuje Nitta větu pomocí dichotomie propozice a modalita.⁴⁵ Vymezení osoby modalitou pro Nittu znamená, že specifické tvary přísudku, tj. modalita, se váží k jmennému výrazu výlučně jedné a ne jiné osoby, a to bez ohledu na morfologickou podobu daného výrazu. Osobu pojímá Nitta z perspektivy participantů komunikační situace a usouvztažňuje ji s vybranými pojmenovávacími jednotkami: *wataši*, *boku*, *ore* (já) – 1. osoba, *kimi* (ty) – 2. osoba, *kare* (on) – 3. osoba. Např. rozkazovací modalita vyžaduje podmět v 2. osobě.

(17) a) {**wataši / kimi / *kare*} *ga kanodžo ni sono koto o cutaete kure.*

*já /   ty /   *on   NOM ona DAT ta věc ACC sdělí.AVF dá(AUX).IMP.

b) {**wataši / kimi / *kare*} *kara kanodžo ni sono koto o cutaete kure.*

*já /   ty /   *on   ABL ona DAT ta věc ACC sdělí.AVF dá(AUX).IMP.

Vyříd' jí to ty.

c) {*boku / *kimi / *kare*} *wa sake ga nomitai.*

já /   *ty /   *on   TOP saké NOM pije.DEZ.NPST.

Já se chci napít saké.

d) *Oja*, {**boku / *kimi / otoko*} *ga miči ni jokotawatte iru.*

jé, *já /   *ty /   muž   NOM cesta DAT leží.AVF je(AUX).NPST.

Jé, na cestě leží nějaký muž.

Pomocné sloveso *kureru* v rozkazovacím tvaru určuje imperativní modalitu vět (17a) a (17b). Ta je vázána na 2. osobu výrazu *kimi*, což činí z tohoto výrazu podmět. V příkladu (17a) má přitom podmět partikuli *ga*, v příkladu (17b) ablativní partikuli *kara*. Nittovo pojetí podmětu tedy není vázáno na konkrétní pád. Deziderativní modalita v příkladu (17c) váže podmět na 1. osobu, modalita popisu jevu v (17d) váže podmět na 3. osobu. Je patrné, že Nittou aplikované vymezování kategorie gramatické osoby je pro japonštinu problematické. Formální kongruence v kategorii osoby, jak ji pojímá např. Hoskovec (mns(a)), v japonštině neexistuje. Kromě toho lze k Nittovým příkladům vztahu modality a osoby poměrně snadno předložit protipříklady. Příklad (17d) může mít jako NP s partikulí *ga* zcela přirozeně výrazy *boku* (1. osoba) či *kimi* (2. osoba) v situaci, kdy mluvčí komentuje specifickou fotografii či videozáznam.⁴⁶

Druhé Nittovo specifikum podmětu předpokládá výlučný vztah propozičních modifikátorů typu *fuhon`i-nagara* (proti vlastní vůli) nebo koncových tvarů jako *-tagaru* (chce) či *cumori da* (má v úmyslu) právě k podmětu (který představuje modalitu „pocitující“ subjekt) a ne k jiným jmenným doplněním.

(18) a) *Hiroši wa Jóko to fuhon`i-nagara kekkon-šita.*

Hiroši TOP Jóko KOM nedobrovolně žení.se.PST.

Hiroši se proti své vůli oženil s Jóko.

b) *Hiroši ga Jóko to kekkon-šitagatte iru.*

Hiroši NOM Jóko KOM žení.se.DEZ.AVF je(AUX).NPST.

Hiroši se chce oženit s Jóko.

I v tomto případě však lze předložit protipříklady. Výraz *fuhon`i-nagara* lze kontextově ukotvit k mluvčímu, aniž by tento byl propozičním subjektem dané věty. Podobně v konstrukcích s pasivními tvary predikativu se deziderativní emoce nemusí vztahovat k subjektu daného predikativu.

(19) a) *Hiroši wa, dōšitemo Jóko-san to kekkon-šitai to iimašita ga, watakuši wa karera no kekkon ni hantai-šita. Šikaši, kekkjoku, fuhon`i-nagara Hiroši wa Jóko-san to kekkon-šita.*

Hiroši se za každou cenu chtěl s Jóko oženit, já jsem však byla proti jejich sňatku. Nakonec se ale Hiroši, proti mé vůli, s Jóko oženil.

b) *Jóko wa Hiroši ni kekkon-šitagararete iru.*

Jóko TOP Hiroši DAT žení.se.DEZ.PASS.AVF je(AUX).NPST.

S Jóko se chce oženit Hiroši.⁴⁷

Příklad (19a) může přirozeně fungovat jako výpověď Hirošiho matky. V takovém případě však modifikátor *fuhon'i-nagara* není vázán na subjekt propozice *Hiroši wa Jóko-san to kekkon-šita* (Hiroši se oženil s Jóko), nýbrž na mluvčího (Hirošiho matku). V příkladu (19b) není subjektem tužby sňatku Jóko, nýbrž Hiroši, přestože podle Nitty by koncový tvar měl vyjadřovat „emoční postoj podmětu k propoziční skutečnosti“.

Kromě výše zmíněných problémů také Nittova teorie neřeší některé další otázky související s PODMĚTEM. Především otázku, zda každá věta nutně musí podmět obsahovat či nikoliv, nebo s tím související otázku, zda podmět musí být vždy nutně explicitně realizován.

3.3.3 Jošiaki Kawabata 川端善明

Mezi japonské lingvisty, kteří podporují potřebu zavedení kategorie PODMĚTU v japonštině, patří také Jošiaki Kawabata (nar. 1933)⁴⁸. Ten vychází z podobného intelektuálního prostředí jako Minoru Watanabe a jeho přístup k podmětu se přístupu Watanabeho v mnoha ohledech podobá. K podmětu nepřístupuje primárně z hlediska jazykové formy, opírá se o epistemologický a ontologický přístup ke skutečným věm. Věta podle Kawabaty odpovídá soudu, který sestává ze dvou prvků: objektu, jenž má být poznán, a obsahu onoho poznání, respektive funkce, která má k poznání objektu sloužit. Poznání podle něj předpokládá existenci objektu, jenž má být poznán. Bez tohoto objektu se nemůže realizovat poznání, neboť poznání spočívá ve zjištění způsobu existence daného objektu. V rámci věty odpovídá objektu poznání podmět, obsahu poznání potom přísudek. Kawabatovo

pojetí věty je tedy založeno na vztahu podmětu s přísudkem, podobně jako v aparátu Ócukiho a dalších představitelů *kokugogaku*.

Z jazykového hlediska je pro Kawabatu podmět primárně pojmem adjektivní věty, tj. věty s adjektivním přísudkem. Neřeší však problematické případy výrazů, jež jsou na hranici kategorií ADJEKTIVUM a SUBSTANTIVUM (tento problém nastíníme v kapitole 4.5), stejně jako případy adjektivních vět, u nichž je problematická identifikace „objektu poznání“ (Oka 2013: 48). Např.:

(20) a) <i>Samui.</i>	b) <i>Džúnidži da.</i>	c) <i>Wakare ga kanaši.</i>
chladný.NPST.	dvanáct.hodin COP.	loučení NOM smutný.NPST.
Je chladno.	Je dvanáct hodin.	Z loučení je mi smutno.

V případě vět se slovesným přísudkem nespojuje Kawabata podmět s nominativem. Nominativ je pouze interní prvek valenční struktury slovesa, nikoliv element řídící větu. V tomto ohledu se Kawabata shoduje s Mikamim (viz 3.4). Kawabatova teorie větné stavby je potom jedním z hlavních východisek pro teorii Keisuke Onoeho.

3.3.4 Keisuke Onoe 尾上圭介

Posledním ze zastánců potřebnosti PODMĚTU v japonštině, které v této kapitole představíme, je Keisuke Onoe (nar. 1947). Jeho teorie, podobně jako teorie Kawabatova, stojí spíše na filozofických než na ryze jazykových základech, a odvíjí se od pěti klíčových předpokladů:

- (i.) (Pokud nebereme v potaz jiné skutečnosti,) podmět je běžně vyjadřován pomocí forem [X *ga*] nebo [X *wa*].
- (ii.) V adjektivních větách, ve větách s existenčním přísudkem a ve většině intransitivních vět figuruje jako pádový aktant pouze podmět. Intransitivní věty a určité množství tranzitivních vět má kromě podmětu také jiné pádové aktanty; i v takových případech má podmě-

toový aktant oproti aktantům jiných pádů (aktantu pádu *o*, aktantu pádu *ni*) prominentní postavení.

- (iii.) Z perspektivy sémantických vztahů (v širším smyslu sémantických rolí) podmětu k přísudku zde existuje značná různorodost, a není tedy možné určit podmět z hlediska významu.
- (iv.) Existují věty, o nichž lze říci, že v sobě obsahují dva podměty (dvou-podmětové věty n i d z ů s u g o b u n 二重主語文).
- (v.) Oznamovací a tázací věty podmět mají, ale rozkazovací věty (princi-piálně) podmět nevyjadřují.

Takto nastíněné pojetí PODMĚTU s sebou nese několik problémů. Z hlediska „různých podmětů“ (viz 2.5.1) nelze Onoeho podmět spojovat s „psychologickým podmětem“ (tj. s tématem), neboť Onoe podmětu přisuzuje nejen partikuli *wa*, ale i partikuli *ga*. Konstrukce [NP *ga*] přitom ve většině případů v japonských lingvistických teoriích s tématem usouvztažňována není. Podobně nelze Onoeho podmět vázat ani s „logickým podmětem“ (tj. s konatelem), neboť Onoe v bodě (iii.) odmítá možnost vymezit podmět sémanticky. Z hlediska „gramatického podmětu“ se nabízí perspektiva syntaktická (podobně, jak to předvádí např. Šibatani, viz 3.3.1) a perspektiva morfologická. Onoe volí druhou z možností a pojí podmět právě s morfém *ga* a *wa*. Tato morfologická perspektiva se může dostat do rozporu s perspektivou syntaktickou, neboť jak ilustruje příklad (15) v části 3.3.1, syntaktické charakteristiky podmětu může podle Šibataniho vykazovat i konstrukce [NP *ni*], která podle Onoeho podmětem být nemůže. Jiným problémem mohou být situace typu (21).

(21) a) *Taró ni wa kodomo ga futari iru.*

Taró DAT TOP dítě NOM dvě.osoby je.NPST.

Taró má dvě děti.

b) *Taró wa kodomo ga futari iru.*

Taró TOP dítě NOM dvě.osoby je.NPST.

Taró má dvě děti.

Podle Onoeho teorie by výraz *Taró ni wa* ve (21a) nebyl podmětem, neboť se jedná o výraz v „pádu *ni*“, zatímco *Taró wa* ve (21b) by podmětem byl, neboť má formu [NP *wa*]. (21b) je příkladem Onoeho „dvoupodmětové věty“, neboť obsahuje [NP *wa*] i [NP *ga*]. Čistě morfologické hledisko se však v podobných případech potýká se skutečností, že typ vztahu výrazu *Taró wa* ke slovesu *iru* je výrazně odlišný od vztahu výrazu *kodomo ga* ke slovesu *iru*. To lze pokládat za obecný problém „dvoupodmětových“ analýz.

Odpoutat se zcela od sémantického pohledu a držet se striktně morfologického kritéria se nicméně Onoemu nedaří: „Přísudkové věty v ryzím slova smyslu, tj. oznamovací a tázací věty, bez sémantického podmětu (bez nominativního výrazu, výrazu s pádem *ga*) neexistují. [...] Ve větách, jež uznávají určitý způsob existence, musí být přítomna entita, která daný *modus existendi* má, tedy objekt vnímání.“ (cit. z Oka 2013: 45) I tato pozice je však značně problematická, především v případech vět typu (20a) či (20b), ale také v případech jako (22):

(22) a) *Keisacu de wa hannin o sagašite iru.*

police INST TOP zločinec ACC hledá.AVF je(AUX).NPST.

Policie pátrá po zločinci.

b) *Wataši kara jarimasu.*

já ABL dělá.NPST.

Já to udělám.

Onoeho teorie se z ontologického a epistemologického hlediska výrazně soustředí na entitu (vyjádřenou substantivem), která má ve vnímání prioritní postavení: „Z hlediska vnímání obsahu jedné věty je podmět objektem vnímání, jádrovým prvkem vnímání dané skutečnosti. Obsahem vnímání daného objektu je přísudek. Z hlediska existence je podmět ústřední en-

titou existující v dané situaci. Způsob existence (včetně pohybu) je přísudkem.“ (cit. z Oka 2013: 45) Zde je patrné, že Onoeho epistemologické pojetí (stejně jako pojetí Kawabatovo) je odlišné od Watanabeho logického pojetí subjektu a objektu (viz 3.2.2). V situacích, jež jsou jazykově vyjádřeny pomocí konstrukce [NP *wa* NP COP] (např. (5b), (13a) apod.) Onoe klasifikuje prvek [NP *wa*] jako „objekt vnímání“, zatímco Watanabe jako „subjekt“ (SUBJ_{LOC}), pro Watanabeho je „objektem“ (OBJ_{LOC}) výraz [NP COP].

Na tomto místě lze uzavřít, že pojetí podmětu Keisuke Onoeho v mnoha ohledech souzní s pojetím Školní gramatiky. Současně je možno říci, že právě epistemologický a ontologický důraz na substantivní entitu vede k tomu, že Onoe chápe podmět jako absolutní a nevyhnutelně přítomný prvek větné stavby, bez ohledu na specifika jazykové formy.

3.4 Teorie o nepotřebnosti podmětu

Teorie, které v japonském lingvistickém prostředí popírají potřebu kategorie podmět pro popis systému japonského jazyka, jsou v literatuře označovány různými pojmy: „teorie popírání podmětu“ 主語否定論 (Masuoka 2003; Takebajaši 2004), „teorie nepotřebnosti podmětu“ 主語不要論 (Oka 2013), „teorie bezúčelnosti podmětu“ 主語無用論 (Kanaja 2003) či „teorie zrušení podmětu“ 主語廢止論 (Mikami 1963). Přestože opozici proti pojetí věty (s přítomností podmětu), jak je nastavil Ócuki, představují již práce Ócukiho současníka Jošio Jamady na počátku 20. století, podobu uceleného programu a současně také značnou popularitu si získala až „teorie zrušení podmětu“, kterou představil Akira Mikami v sérii svých prací z 60. let. Právě toto pojetí tedy představíme jako první. Po jistém přesunu pozornosti směrem k Teramurově teorii v rámci *nihongogaku* a k západním lingvistickým přístupům dochází k opětovnému oživení Mikamiho myšlenek prostřednictvím osoby v Kanadě působícího lingvisty Takehiro Kanaji (nar. 1951), jenž Mikamiho dílo v jistém smyslu zpopularizoval a sám na ně navázal řadou publikací z první dekády 21. století.⁴⁹ Kromě těchto dvou významných a vzájemně propojených teorií v tomto oddíle pro ilustraci různ

norodosti představíme také nástin teorií Jasutoši Jukawy a Hiroši Cukimota, jež s Mikamiho pojetím přímo nesouvisí.

3.4.1 Akira Mikami 三上章

Mikamiho program, jehož cílem je odmítnutí a zrušení PODMĚTU v deskriptivním aparátu japonského jazyka, je postaven na dvou základních pilířích: na opozici vůči apriornímu zanášení západních lingvistických kategorií do popisu japonského jazyka a na tom, že výstavbu popisu větné struktury japonštiny je nutno provádět z reálné podoby japonských textů. Oba body jsou přitom vzájemně provázány. Mikami klade japonštinu (a její základní větnou strukturu) do opozice vůči západním jazykům (především angličtině). Svůj program potom rozvíjí v několika krocích (viz Mikami 1963).

Mikami nejprve navrhuje klasifikovat [NP ga] jako jeden z komplementů 補語^{h o g o}, tedy brát jej jako prvek stejné kategorie jako prvky [NP o], [NP no], [NP ni]⁵⁰. Aplikaci tohoto kroku potom prezentuje např. v oblasti klasifikace slovních druhů. Školní gramatika neohebná autosémantika obecně klasifikuje jako substantiva či adverbia podle toho, zda se mohou „stát podmětem“ (Mikami 1963: 144)⁵¹. Mikami však ukazuje, že pro podobné vymezení substantiv není zapotřebí v japonštině zavádět kategorii PODMĚT, stejným způsobem lze využít kategorii KOMPLEMENT, tj. lze dělit neohebná autosémantika na substantiva a modifikátory podle toho, zda mohou pobírat pádové partikule, a plnit tak roli komplementu, či nikoliv. Pád, jež vyjadřuje partikule *ga*, tj. nominativ, není důvod vázat na kategorii PODMĚT. Tato pozice vychází především ze skutečnosti, že Mikami k podmětu obecně přistupuje jako k prvku, jenž je morfoloogicky kongruentní s přísudkem. Jelikož morfoloogickou kongruenci japonština nevykazuje, nemá podmět v japonštině podle Mikamiho opodstatnění.

V druhém kroku Mikami navrhuje odmítnout PODMĚT ve prospěch TÉMATU 主題^{s u d a i} jako prvku japonské větné struktury, jenž se realizuje v podobě [NP wa]. Tento prvek jednak nevykazuje morfoloogickou kongruenci s přísudkovým predikativem, současně však může mít obsahový plán tvořený

širokým spektrem sémantických rolí. Kromě toho Mikami předkládá řadu příkladů, kdy se téma vyskytuje v konstrukcích, které obsahují současně i komplementy, jež sémantické role vyjadřují explicitněji. Týká se to i Mikamiho emblematického příkladu, jež uvádíme níže jako (23a):⁵²

(23) a) *Zó wa hana ga nagai.*

slon TOP nos NOM dlouhý.NPST.

Sloni mají dlouhé choboty.

b) *Jasai wa, nama o tabemašó.*

zelenina TOP, syrový ACC jí.VOL.

Zeleninu jezme syrovou.

c) *Šinbun wa, nani o o-jomi desu ka? Asahi? Mainiči?*

noviny TOP, co ACC HON.čte.AVF COP.NPST SFP? Asahi? Mainiči?

Který z deníků ráčíte číst? Asahi? Mainiči?

Podle Mikamiho je třeba výrazy *zó wa* ve (23a), *jasai wa* ve (23b) či *šinbun wa* ve (23c) klasifikovat jako téma. Vyše uvedené příklady pak obsahují téma a komplementy, nikoliv podmět. Příklad (23a) „o slonech vypovídá, že mají dlouhé choboty (...)“ (Mikami 1963: 163).

Funkci partikule *wa*, která je pro téma klíčová, analyzuje Mikami na třech rovinách, jimiž jsou souběžná funkce ^{kennu} 兼務, hlavní funkce ^{honmu} 本務 a periferie ^{sú i} 周囲⁵³ (Mikami 1960). Souběžná funkce spočívá ve schopnosti partikule *wa* vyjadřovat jako téma výrazy, jež mají své pádové role. Jedná se tedy o jev, který Koike klasifikuje jako topikalizaci (viz 3.2.4). Mikami tudíž operuje s hloubkovou (propoziční) a povrchovou (sdělovací) vrstvou věty. Větná struktura s komplementy může mít v hloubkové vrstvě pouze pádové partikule. Mikami proto zavádí operaci detopikalizace (*mudaika*), která se projevuje např. při užití větné struktury – klauze – v přívlastkových konstrukcích (Iori 2003: 48). Díky detopikalizaci lze určit podobu konkrétního pádu i u konstrukcí se jmenným přísudkem:

- (24) *Taró wa gakusei da.*⁵⁴ → *Taró ga gakusei dearu (koto)*
 Taró TOP student COP. Taró NOM student COP.ANF (věc)
 Taró je student. (to, že) Taró je student

Souběžná funkce partikule *wa* se týká výrazů, jež mají podle Mikamiho v propoziční vrstvě pádové partikule *ga*, *o*, *no* a *ni*. Pro větu *Zó wa hana ga nagai*. (Sloni mají dlouhé choboty.) předpokládá Mikami hloubkovou podobu *zó no hana ga nagai (koto)*, tj. s genitivní partikulí *no*. U některých konstrukcí, jež obsahují *wa* v souběžné funkci s partikulí *no*, nicméně Mikami předpokládá další transformace (slovosledné). Výpověď (25a) tak podle něj má hloubkovou strukturu (25b):⁵⁵

- (25) a) *Kaki rjóri wa, Hirošima ga honba desu.*
 ústřice jídlo TOP, Hirošima NOM ústřední místo COP.NPST.
 Pro ústřicová jídla je mekkou Hirošima.

- b) *Hirošima ga kaki rjóri no honba dearu (koto)*
 Hirošima NOM ústřice jídlo GEN ústřední místo COP.ANF (věc)

Hlavní funkcí partikule *wa* je podle Mikamiho vázat téma na větnou modalitu. Zatímco tedy komplementy (pojící se s pádovými partikulemi) jsou vázány pouze na kmen řídicího predikativu, téma (pojící se s kontextovými partikulemi ^{ka}karidžosi 係助詞) má dosah i za predikativní kmen. Mikami navíc partikulí *wa* přiznává schopnost figurovat v jevu tzv. „přesahu tečky“ (*piridogoe*), tj. v případech, kdy má téma v rámci textu platnost přesahující větu, v níž je uvedeno.

Mikamiho program „zrušení podmětu“ je v posledním kroku terminologický. Odmítá užívání výrazu 主語 ^{s u g o} pro prvky, jež lze úsporněji klasifikovat jako téma či jako nominativ, a podobně vybízí také k tomu, aby se výraz *šugo* neužíval v japonských textech z oblasti logiky, kde pro SUBJ_{LOC} prosazuje užívání pojmu 主辞 ^{s u d z i} (viz též 3.2.2). Odmítnutí podmětu však současně promítá i do odlišného pojetí základní větné stavby v japonštině a angličtině. Zatímco u západních jazyků shledává „dvouprvkovou“ základní struk-

turu, tj. strukturu založenou na vztahu podmětu s přísudkem (*šudžucu kankei*) a projevující se kongruencí, v japonštině shledává základní strukturu „jednoprvkovou“, tj. strukturu s přísudkem postaveným nezávisle na podmětu. Vztahu podmětu s přísudkem v evropských jazycích podle Mikamiho v japonštině odpovídá vztah tématu s přísudkem (*daidžucu kankei*). Přestože Mikami uznává „relativní prominentnost“ nominativu ve vztahu k ostatním pádům, odmítá, že by nominativ disponoval prominentností „absolutní“, která by z [NP *ga*] činila větný podmět. Tuto pozici přebírá kromě Koikeho (viz 3.2.4) také Takehiro Kanaja.

3.4.2 Takehiro Kanaja 金谷武洋

Jak již bylo nastíněno výše, Takehiro Kanaja (nar. 1951) z velké části navazuje na Akira Mikamiho, rozvíjí některé jeho myšlenky ve snaze představit „bezpodmětovou“ alternativu jak pro Školní gramatiku, tak i pro potřeby didaktiky japonštiny jako cizího jazyka. Kanajovo obecné pojetí PODMĚTU (tedy to, jak podmět funguje v západních jazycích) lze shrnout do čtyř bodů (Kanaja 2002: 62):

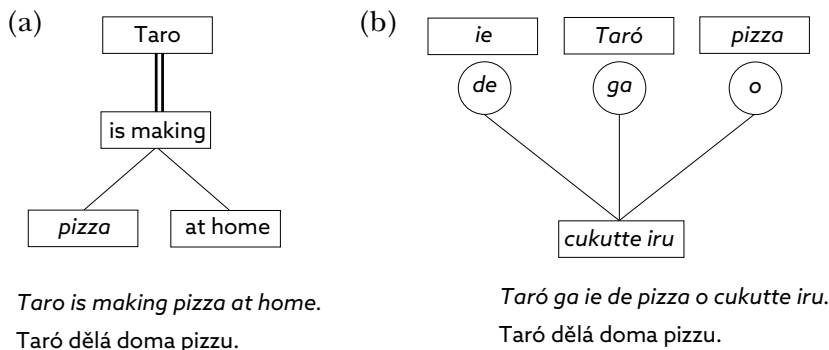
(26)

- (i.) Jedná se o prvek pro základní věty nezbytný.
- (ii.) Z hlediska slovosledu se ve většině případů vyskytuje na začátku věty.
- (iii.) U sloves vyvolává změnu osoby.
- (iv.) Vyskytuje se vždy s jedním pádem (nominativem).

Za tzv. základní věty (*kihonbun*) v japonštině Kanaja pokládá jmenné věty, tvořené konstrukcí [N COP] (např. *Akanbó da*. Je to miminko.), adjektivní věty, tvořené samostatným *-i* adjektivem (např. *Airašii*. Je roztomilý.), a slovesné věty, tvořené samostatným slovesem (např. *Naita*. Plakalo.). Definuje je jako „věty, které mají samostatnou existenci tak, jak jsou.“ (Kanaja 2002: 37). V uvedených příkladech základních vět skutečně nefiguruje výraz, který by se dal klasifikovat jako podmět, Kanaja však zjevně přítomnost podmě-

tu chápe jako přítomnost explicitně vyjádřeného výrazu, jenž plní funkci podmětu. I proto se nezabývá otázkou aktuální elipsy a značnou část své argumentace směřuje proti tzv. osobním zájmenům v pozici podmětu.

Mikamiho pojetí „dvouprvkové“ a „jednoprvkové“ základní větné struktury rozvíjí Kanaja s využitím dvou metaforických modelů: „modelu vánočního stromu“ (*kurisumasu curi-gata*) pro západní jazyky a „bonsajového modelu“ (*bonsai-gata*) pro japonštinu. V prvním se projevuje specifický vztah podmětu s přísudkem, kdy podmět tvoří vrchol (je na začátku věty), vyvolává u přísudku proměnu osoby (tj. je ve vztahu kongruence) a ostatní jmenná doplnění tvoří větvení až ve třetí (nejnižší) rovině schématu. Oproti tomu „bonsajový model“ japonštiny je pouze dvoustupňový, neboť všechna jmenná doplnění (komplementy) jsou na stejné rovině a větví se z přísudku všechny ve stejném vztahu.

Obr. 3: Větná struktura v modelu „vánočního stromu“ (a) a „bosaje“ (b)

Kanaja vkládá značnou energii do argumentace proti aplikaci určitých západních (především pak generativistických) lingvistických pojmů na analýzu japonštiny. Staví se proti konceptu expletiva, proti konceptu tzv. pro-drop⁵⁶ i proti celkové anglocentrické orientaci generativistických teorií a současně nabízí protipříklady generativistickým analýzám japonštiny v podání Kuna či Šibataniho (viz 3.3.1). Nejprve představuje příklady, v nichž výraz *džibun* není nutně koreferenční se subjektem slovesa (viz příklad (11) v 3.3.1):

(27) a) *Taró wa džibun no koto o kangaete inakatta.*

Taró TOP sám GEN věc ACC myslí.AVF je(AUX).NEG.PST.

i. Taró na sebe nemyslel.

ii. Taró na ni nemyslel.

iii. Taró na mě nemyslel.

iv. ...

b) *Čiči wa sobo ga džibun no ie ni kite iru koto o,*

otec TOP babička NOM sám GEN dům DAT přijde.AVF je(AUX).NPST NMZ ACC,

mae kara hidžó-ni ijagatta.

před ABL nesmírně nesnáší.PST.

Otci nesmírně vadilo, že je babička u mě doma.

Kanaja sice připouští, že ve (27a) výraz *džibun* může odkazovat k výrazu *Taró* (ve významu Taró na sebe nemyslel.), zdůrazňuje však kontextové faktory. Pokud by věta (27a) bezprostředně předcházela věta *Hanako wa kanašikatta*. (Hanako byla smutná.), byl by výraz *džibun* ve (27a) koreferenční s výrazem *Hanako*, nikoliv s výrazem *Taró*, takže věta (27a) by měla význam Taró na ni nemyslel. Příklad (27b) je převzat z povídky *Wakai* (Usmíření) významného japonského prozaika Naoja Šigy (1883–1971) z roku 1917. Výraz *džibun* zde není koreferenční ani s výrazem *Čiči wa*, ani s výrazem *sobo ga*, odkazuje k vypravěči (věta (27b) tak má význam Otci nesmírně vadilo, že je babička u mě doma.). Kanaja zastává názor, že výraz *džibun* nelze klasifikovat jako zvrtné zájmeno.⁵⁷

I proti kritériu návaznosti podmětu na tvary uctivosti, které předkládá Šibatani (viz 3. bod (14) v 3.3.1), nabízí Kanaja protipříklady:

(28) a) *Kono čihó wa, o-kome ga joku dekiru.*

tato oblast TOP, HON.rýže NOM dobře produkuje.se.NPST.

V této oblasti se dobře daří rýži.

b) *Jamada-sensei wa, eigo ga joku o-deki ni naru.*

profesor.Jamada TOP, angličtina NOM dobře HON.dokáže.AVF DAT nastane.NPST.

Pan profesor Jamada ráčí angličtinu dobře ovládat.

Podle Kanaji jsou obě věty v (28) strukturně shodné. Pokud by ve (28a) měl být identifikován podmět, byl by jím výraz *o-kome ga*. V takovém případě by však podmětem ve (28b) musel být výraz *eigo ga*, je však zjevné, že tvar uctivosti slovesa *dekiru*, tj. *o-deki ni naru*, je ve (28b) vyvolán výrazem *Jamada-sensei*, nikoliv výrazem *eigo* (objektem uctivosti je profesor Jamada, nikoliv angličtina). Šibatanim představené „syntaktické“ pravidlo pro určení podmětu tak v tomto případě neplatí.

Kanaja svoji argumentaci v obhajobě Mikamiho neobrací pouze vůči generativistům (či širěji zástupcům *gengogaku*), ale také vůči těm stoupcům *kokugogaku*, kteří s PODMĚTEM v popisu japonštiny operují. Zmiňuje přitom tři ukázkové příklady „falešných disputací“ (*gidži ronsó*) ve sféře *kokugogaku*, tedy příklady analýz, které se snaží vyřešit problém, jenž ve skutečnosti neexistuje, respektive vzniká jako důsledek dvou předpokladů: a) v japonštině podmět existuje; b) tento podmět má podobu [NP *wa*] (Kanaja 2003: 78). Tyto „falešné disputace“ se týkají tří typů konstrukcí s partikulí *wa*:

(29) a) *Zó wa hana ga nagai.*

slon TOP nos NOM dlouhý.NPST.

Sloni mají dlouhé choboty.

b) *Boku wa unagi da.*

já TOP úhoř COP.NPST.

Já si dám úhoře.

c) *Kon'njaku wa futoranai.*

konjak⁵⁸ TOP tloustne.NEG.NPST.

Z konjakového želé se netloustne.

Věta (29a) je emblematickou větou Mikamiho teorie (viz 3.4.1). Někteří autoři analyzují konstrukce, které obsahují [NP *wa*] i [NP *ga*], jako tzv. „dvoupodmětové věty“ (viz též Onoe v části 3.3.4). Kijotami Kusano (1869–1899) pro analýzu těchto konstrukcí zavádí pojem „souhrnný podmět“ 総主語 *sóšugó*, který pojí s [NP *wa*]. Zbývající jmennou frází, [NP *ga*], pak klasifi-

kuje jednoduše jako „podmět“ 主語 ^{SUGO}. Kanaja označuje zavádění těchto PODMĚTŮ pro dané konstrukce za nevhodné a odkazuje na Mikamiho řešení skrze TÉMA a NOMINATIVNÍ KOMPLEMENT. Konstrukce typu (29a) pak jsou podle Kanaji příkladem pro japonštinu příznačného souvýskytu TÉMATU a adjektivní základní věty. Konstrukce (29b) je v literatuře nejčastěji označována pojmem „úhoří věta“ (*unagibun*). Její interpretace předpokládá silnou vázanost na konkrétní výpovědní situaci (v tomto případě nejčastěji situaci, kdy si zákazník objednává v restauraci jídlo).⁵⁹ Autoři jako Keičiró Okucu (nar. 1926) či Jasuo Kitahara (nar. 1936) tuto konstrukci analyzují skrze různé typy transformací z různých hloubkových struktur. Kanaja zde prosazuje analýzu pomocí spojení TÉMATU a jmenné základní věty. Podobně přistupuje také k větám typu (29c), v nichž shledává spojení TÉMATU a slovesné základní věty. Kromě toho, že slovesná základní věta má v japonštině strukturu dle „bonsajového modelu“, poukazuje Kanaja na skutečnost, že v japonštině existuje velká řada případů přísudků, které ve svém doplnění mohou mít více než jeden nominativní komplement.

Teorie odmítnutí PODMĚTU v japonštině nelze pokládat za jedinou sféru Kanajova zájmu ve vztahu k analýze japonštiny. Především Kanaja (2003) a Kanaja (2010) pak představují pokus o širší typologickou charakteristiku japonského jazyka a kultury, podobně jako např. Ikegami (1981). Nicméně jak poukazuje např. Oka (2012: 106–107), v mnoha ohledech přílišnou asociací gramatických struktur japonštiny a angličtiny se sociokulturními jevy v Japonsku a západních zemích (především v USA) se Kanajova lingvistická teorie dostává do problematické jazykově deterministické roviny.

3.4.3 Jasutoši Jukawa 湯川恭敏

Japonský lingvista a specialista na africké jazyky Jasutoši Jukawa (1941–2014) definuje PODMĚT následovně:

„V této práci termín „podmět“ znamená prvek, jenž způsobem vyjádření subjektu „akce“ nebo „vlastnosti“ ve větné stavbě daného jazyka patří k nejzákladnějším.“⁶⁰

Podobně jako Mikami nebo Kanaja i Jukawa pokládá všechna jmenná doplnění valence predikativu za rovnocenná příslovečná určení. Pro odmítnutí podmětu v japonštině pak předkládá čtyři důvody:

(30)

- (i) Existují případy, kdy výraz, jenž má odpovídat podmětu, není ve větě vyjádřen.
- (ii) Výraz, jenž má odpovídat podmětu, mívá několik různých formálních podob.
- (iii) Přinejmenším některé z nich jsou užívány i v jiných funkcích, než je podmět.
- (iv) Výraz, jenž má odpovídat podmětu, zaujímá ve vztahu k ostatním příslovečným určením hierarchicky tutěž pozici.

Z definice je patrné, že Jukawa přistupuje k PODMĚTU primárně ze sémantické perspektivy. Neostrá hranice mezi „sémantickým“ a „gramatickým“ podmětem je jedním z problémů, na něž v souvislosti s Jukawovou teorií poukazuje Takebajaši (2004: 10). Při zdůrazňování samostatnosti přísudku pak Jukawa, podobně jako Kanaja, nezohledňuje možnost aktuální elipsy.

Samotné důvody, tak jak jsou formulovány ve (30), obsahují řadu nesystematičností a kontradikcí. Jukawa sice podmět označuje za „jeden z nejzákladnějších prvků větné stavby“, tím je však i přísudek. A zatímco různá formální vyjádření přísudku problematickými neshledává, v případě podmětu je pro něj formální variabilnost důvodem k odmítnutí celé kategorie (viz (30ii)). Jako neopodstatněný se jeví také Jukawův předpoklad, že podmět by měl mít exkluzivní morfologické vyjádření (viz (30iii)). Celkově tak lze konstatovat, že Jukawova pozice v rámci teorií o nepotřebnosti podmětu v japonštině patří k relativně slabším.

3.4.4 Hiroši Cukimoto 月本洋

Zcela odlišnou perspektivu zaujímá Hiroši Cukimoto (2008, 2009), který k otázce PODMĚTU v japonštině přistupuje z perspektivy neurověd. Cukimotova teze je založena na pojetí jazyka jako systému, v němž má semióza podobu konceptuálních motorických simulací (*kasóteki šintai undó*). Mluví tedy jazykovým konstrukcím rozumí především díky funkci mozku simulovat vizuální či motorické podněty.⁶¹ Zásadní roli přitom Cukimoto přisuzuje rodnému jazyku, jehož struktura ovlivňuje neurální struktury mozku mluvčího, což se zpětně odráží do strukturace výpovědí. Cukimoto se tak dostává mj. na pole jazykové typologie. Podle jeho hypotézy je jednou z jazykových univerzálií závislost gramatiky na fonetické rovině daného jazyka. Svoji tezi rozvíjí formou určování korelací mezi mírou verbalizace určitých jazykových kategorií.

Pojetí samotné kategorie PODMĚT je u Cukimota poněkud vágní. Cukimoto má tendenci vnímat podmět skrze sémantické rysy, tedy jako subjekt určitého propozičního obsahu. Jako součást své definice uvádí, že „podmět disponuje třemi následujícími funkcemi: označuje téma, označuje nominativ, označuje konatele.“ (Cukimoto 2008: 144) Za příklad podmětu ve funkci tématu uvádí mj.

(31) *Haru wa akebono.*

jaro TOP úsvit.

Jaro – svítání.,

všeobecně známou úvodní větu díla *Makura no sóši* (Důvěrné sešity) z konce 10. století.⁶² Nominativ pojí s partikulí *ga*, konatele uvádí pouze příkladem nominativního doplnění tranzitivní konstrukce. Již od počátku se však Cukimoto ve své definici podmětu dostává do kontradikcí. Ve větě *Zó wa hana ga nagai.* (viz (23a), (29a)) určuje jako podmět výraz *zó wa*, jenž zde označuje téma. Nevyjadřuje se však ke statusu výrazu *hana ga*, jenž je vyjádřením nominativu. Není zřejmé, zda nominativní výraz *hana ga* pokládá taktéž za podmět (a zda tedy výše uvedené konstrukci přisuzuje podměty

dva) či nikoliv. Ve struktuře věty však podmět zjevně uznává jako nutný prvek, jenž může být zamlčován. Podle tendencí k zamlčování podmětu pak hovoří o „jazycích nutících k (vyjadřování) podmětu“ (*šugo kjójó gengo*), mezi něž řadí např. angličtinu, němčinu, francouzštinu či norštinu, a o „jazycích nenutících k (vyjadřování) podmětu“ (*šugo hikjójó gengo*), kam řadí japonštinu, španělštinu, ruštinu aj.

Výrazy *wataši* (já), *anata* (ty), *kare* (on), *kanodžo* (ona) apod. Cukimoto klasifikuje jako OSOBNÍ ZÁJMENA a poukazuje na skutečnost, že podmět je v japonštině často zamlčován právě tehdy, je-li jím osobní zájmeno. Současně poukazuje na tendenci japonštiny zamlčovat osobní zájmena i v jiných rolích (např. v roli předmětu). Celkově se nicméně pokouší hledat korelaci mezi tendencemi k zamlčování podmětu a tendencemi k zamlčování osobních zájmen.

Neurokognitivistická rovina Cukimotova přístupu se odráží ve využívání výsledků výzkumů mozku a jeho funkcí, jež se zabývají lokalizací vnímání zvuků (především v dichotomii vokály vs. konsonanty), vnímáním dichotomie ego vs. alter a lokalizací obecně jazykových funkcí u rodilých mluvčích různých jazyků, mj. pomocí neinvazivních zobrazovacích metod (fMRI, MEG, PET aj.). Tyto údaje se následně pokouší korelovat s mírou tendencí daných jazyků zamlčovat podmět a osobní zájmena. Na materiálu většího množství různých jazyků světa se pak snaží o obecnější typologické zobecnění, které má být založeno na fonetické charakteristice jazyka (se zaměřením na poměrné zastoupení vokálů) a na strukturaci funkcí mozku (se zaměřením na lokalizaci v rámci dvou mozkových hemisfér).

Shrnutí východisek Cukimotovy hypotézy o motivacích pro zamlčování (nepotřebnost) podmětu v japonštině vypadá následovně (Cukimoto 2008: 4):

- Japonci vnímají vokály levou mozkovou hemisférou.
- Vnímání dichotomie ego vs. alter se odehrává v pravé mozkové hemisféře.
- Jazyková centra jsou situována v levé mozkové hemisféře.
- Přenos nervových vzruchů mezi levou a pravou hemisférou vyžaduje určitý čas.

Cukimoto dále tvrdí, že každé výpovědi předchází virtuální simulace její zvukové podoby. Na tom pak staví svoji teorii „fyziomotorické syntaxe“ (*šintai undó tógoron*)⁶³, tj. teorii, podle níž právě simulace foneticky prominentních výpovědních segmentů (vokálů) ovlivňuje přítomnost syntaktických prvků ve výpovědích. Jelikož u rodilých mluvčích japonštiny je jazyková koncepce i vnímání vokálů (včetně simulace tohoto vnímání) situována do levé mozkové hemisféry, nevzniká výrazná časová prodleva mezi koncepcí jazykové formy (ta je v japonštině tvořena z výrazné části vokály) a jazykového obsahu. Jelikož při tomto procesu není stimulována pravá mozková hemisféra (v níž je situována funkce rozlišování ego – alter), nevzniká potřeba konceptualizovat (a následně verbalizovat) osobní zájmeno – to vede k nepotřebnosti verbalizace podmětu ve struktuře výpovědi. Cukimoto dále tvrdí, že v protikladu k situaci japonských mluvčích u rodilých mluvčích angličtiny (která má vysoké poměrné užívání konsonantů) dochází k simulaci vnímání vokálů na začátku formulace výpovědi v pravé mozkové hemisféře. Časová prodleva (cca 10 milisekund) mezi přenosem signálu z pravé do levé hemisféry (skrze corpus callosum) v důsledku podněcuje centrum pro vnímání dichotomie ego – alter, což vede k potřebě verbalizovat osobní zájmeno a tím i podmět ve struktuře anglických výpovědí (Cukimoto 2008: 193–194).

Přestože Cukimoto vychází z velké řady empirických dat, která se nabízejí k využití v rámci konvergentního dokazování, je jeho teorie již na první pohled zatížena množstvím různě závažných problémů. Především jde o nedůsledné vymezování lingvistických kategorií, jako je PODMĚT či ZÁJME-NO, ale také například přístup k hláskám a jejich klasifikaci. S tím potom také souvisí problematičnost samotné snahy korelovat fyziologické jevy s kategoriemi lingvistickými. Zatímco fyziologické jevy jsou konkrétní a objektivně empiricky uchopitelné, lingvistické kategorie jsou intelektuálními konstrukty, výsledky abstrakce a stojí na pozadí teoretických východisek. V neposlední řadě je nutno poukázat na skutečnost, že Cukimoto prakticky nezohledňuje kulturní, sociální a jiné kontextuální faktory, jejichž zásadní roli v produkci konkrétních výpovědí určitého jazyka zdůrazňují i moderní kognitivně orientované lingvistické rámce, k nimž se Cukimo-

to snaží příklánět. Můžeme dodat, že Cukimotova teorie vykazuje mnohé podobnosti s teoriemi z oblasti tzv. *nihondžin-ron* (teorie japonskosti), jež se pokouší v různé míře exaktními výzkumy prokázat výjimečný charakter japonského etnika, kultury apod.⁶⁴

3.5 Shrnutí kapitoly

Cílem 3. kapitoly bylo představit reprezentativní teorie a přístupy ke kategorii *PODMĚT* v japonském jazyce, jak se s nimi lze setkat v japonském lingvistickém prostředí. Jak jsme nastínili v oddíle 3.1, japonské lingvistické prostředí má podobu mozaiky vzájemně více či méně provázaných teoreticko-metodologických rámců, jež lze klasifikovat do tří větších okruhů: *kokugogaku*, *gengogaku* a *nihongogaku*. Každý z těchto okruhů je pak charakterizován nejen východisky teoretickými, ale také vlivy ideologickými a širě společenskými. Kanonický pohled na strukturu věty a pozici podmětu v ní je pohled tzv. Školní gramatiky, jejíž podoba je výsledkem vzájemného působení *kokugogaku* a *gengogaku* v počátečních obdobích moderní japonské jazykovědy.

Lingvistické teorie, které se přímo otázkou podmětu v japonštině zabývají, tj. tzv. *nihongo šugo-ron* (teorie podmětu v japonštině), lze pozorovat ve dvou výrazných polaritách: teorie o přítomnosti *PODMĚTU* v japonštině (či o potřebnosti kategorie *PODMĚT* pro popis struktury japonského jazyka) a teorie o nepotřebnosti *PODMĚTU* jako deskriptivní kategorie pro japonštinu. Z výkladu v oddílech 3.3 a 3.4 je nicméně patrné, že nelze jednoznačně usouvztažnit tu kterou polaritu s konkrétním jazykovědným okruhem. Mezi teorie o nepotřebnosti *PODMĚTU* patří jak zástupci *nihongogaku* (Mikami, Kanaja), tak i zástupci jiných rámců (Cukimotovu teorii lze do určité míry řadit k rámci *gengogaku*, zřejmě vhodnější však bude nahlížet na ni jako na teorii na pomezí kognitivní jazykovědy a jiných vědních disciplín). Podobně ve skupině teorií o potřebnosti podmětu lze spatřovat teorie jak z oblasti *kokugogaku* (Školní gramatika, Watanabe, Tokieda, Koike aj.), tak i z oblasti *gengogaku* (Kuno, Šibatani aj.) či *nihongogaku* (Nitta aj.).

Na druhou stranu nelze tvrdit, že zde neexistuje žádný prostor pro korelující zobecnění. Teorie o potřebnosti *PODMĚTU* (ať již náleží ke kterémukoliv rámci) se vyznačují konzervativními rysy. Snaha udržet podmět v popisu japonštiny má přímou návaznost na určitou autoritativní ideu. V případě zástupců *kokugogaku* je touto autoritou kanoničnost pojetí věty převzatého ze západní jazykovědy v raném období formování Školní gramatiky. V případě generativisticky založených zástupců *gengogaku* je touto autoritou především idea univerzální gramatiky. Progresivní rysy teorií o nepotřebnosti *PODMĚTU* jsou reprezentovány především snahou budovat deskriptivní aparát bez zatíženosti autoritativními ideami a apriorností jejich konceptů. V tomto ohledu zůstává především Mikamiho *šugo haiši-ron* i v současnosti příkladem progresivní lingvistické teorie. V podobném ohledu však lze za progresivní označit také některé přístupy kognitivní lingvistiky, jež na *PODMĚT* v japonštině nenahlíží v absolutní dichotomii „uznání vs. odmítnutí“. Některé z těchto přístupů ještě zmíníme v dalších částech této knihy, kde se pokusíme o nástin naší vlastní analýzy otázky *PODMĚTU* v moderní japonštině.

Na tomto místě pokládáme za nutné zaujmout k účelnosti *PODMĚTU* v japonštině jednoznačné výchozí stanovisko. *PODMĚT* chápeme jako jeden služební pojem (vedle mnoha dalších), od kterého musíme chtít, aby v celku výkladového aparátu adekvátně a konzistentně přispíval k popisu konkrétního jazykového systému v jeho textových manifestacích. Takto zavedený pojem *PODMĚT* pro nás bude představovat označení konstrukce [NP *ga*] v jakékoliv větné pozici, s vědomím toho, že tento prvek může získávat v různých typech větných konstrukcí různé příznaky. Kromě statusu *PODMĚTU* ve vztahu k jiným souvisejícím kategoriím nás bude zajímat především možnost určení obecného sémantického schématu takto pojímaného *PODMĚTU*.

Třetí kapitola měla ve vztahu k následujícím částem naší studie kromě představení problematiky *PODMĚTU* v japonském lingvistickém prostředí naplnit také dva další dílčí cíle: představit otázku podmětu v japonštině jako stále otevřenou, bez uspokojivého zodpovězení, a skrze různé lingvistické teorie představit inventář širšího spektra konstrukcí, jež jsou standardně

objektem podmětových analýz. Naše vlastní analýza bude představena tak, aby obsáhla všechny tyto konstrukce uceleným aparátem. Nejprve však pokládáme za nezbytné představit teoreticko-metodologické pozadí tohoto aparátu.